

Haagse placemaking, de weg vooruit!

Strategische aanbevelingen
aan de gemeente Den Haag

Naomi Rommens | Stefanie Schuddebeurs | Bernell Herder |
Stephan van Berkel | Katja Rusinovic

Erasmus
ERASMUS UNIVERSITEIT ROTTERDAM

DE HAAGSE
HOGESCHOOL

Introductie

In 2022 is er intensief onderzoek gedaan door De Haagse Hogeschool, Erasmus Universiteit Rotterdam en Zuiderwijk Stadssociologie naar de Haagse praktijk van placemaking in opdracht van de gemeente Den Haag. Het belangrijkste doel was om meer zicht te krijgen op de huidige praktijk van placemaking, haar sterke kanten en uitdagingen en aanbevelingen te doen om placemaking als beweging en onderdeel van stadmaken verder te versterken.

Deze aanbevelingen om Haagse placemaking te versterken presenteren wij in dit document aan de hand van vijf strategische thema's. We baseren onze inzichten op negen speciaal hiervoor afgenomen diepte-interviews met Haagse sleutelfiguren op het gebied van placemaking, waaronder project- en vastgoedontwikkelaars, woningcorporatieprofessionals en gemeenteprofessionals. Zij hebben vanuit praktijkervaring de dilemma's rondom placemaking gedeeld en zijn met name bevraagd op de gewenste rol van de gemeente en de benodigde randvoorwaarden om placemaking in Den Haag te bestendigen.

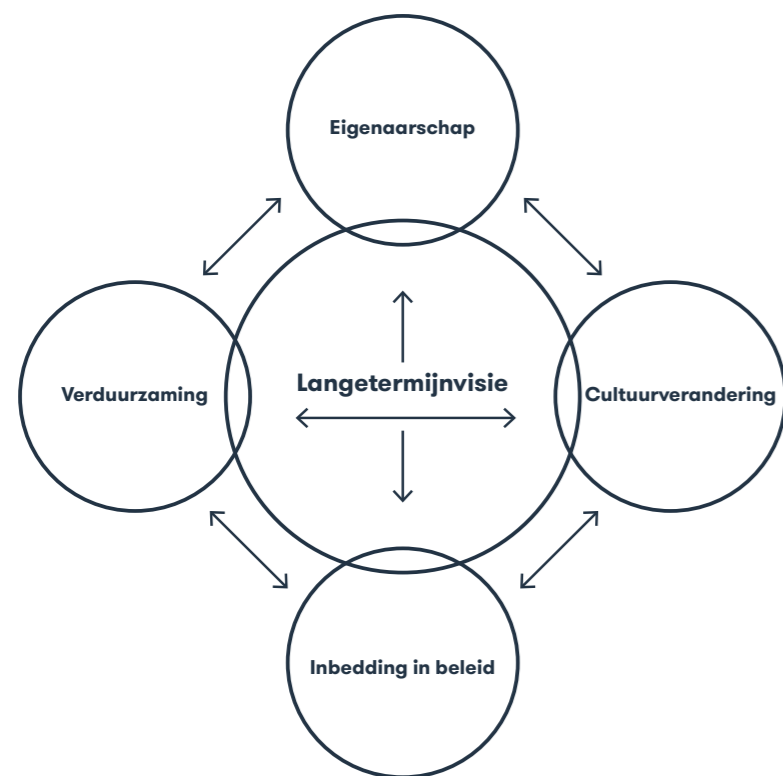
De vijf strategische thema's die uit de negen interviews naar voren zijn gekomen resoneren met de bevindingen uit ons eerdere onderzoek. www.haagsestadmakers.nl vindt u een totaaloverzicht van ons onderzoek, of volg de links voor de [literatuurstudie en definitie van placemaking](#), het rapport over de [Haagse praktijk van placemaking](#) of de [uitdagingen van inclusieve placemaking](#).

Strategische aanbevelingen in vogelvlucht

Zoals in de figuur hieronder te zien is zijn er uit de interviews vijf thema's naar boven gekomen, die onderling met elkaar verbonden zijn. Langetermijnvisie komt als een overkoepelend begrip naar voren, omdat dit

verbonden is met gedeeld eigenaarschap, cultuurverandering binnen de gemeente, verduurzaming van placemaking en de inbedding van placemaking in beleid. Tevens zijn de andere concepten ook onderling

met elkaar verbonden. Zo zou gedeeld eigenaarschap gestimuleerd kunnen worden als er een cultuurverandering binnen de gemeente plaatsvindt die dit meer toelaat. En zo zouden placemaking projecten verduurzaamd kunnen worden als placemaking ingebed zou zijn in gemeentelijk beleid.

Leeswijzer

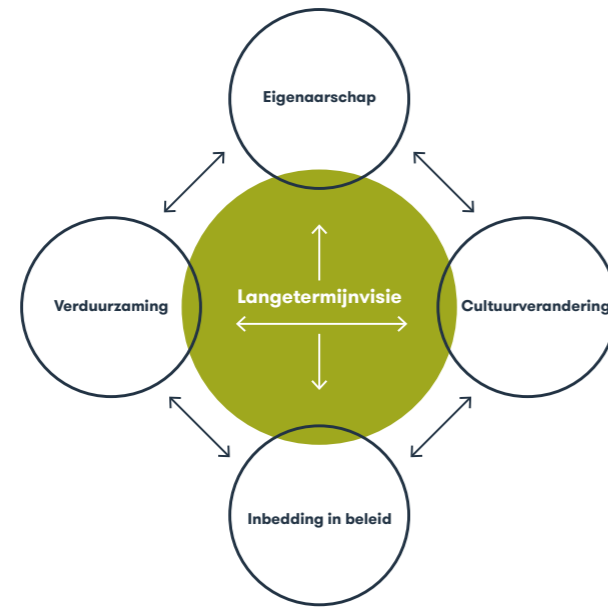
Per thema is op de volgende pagina's uitgediept wat hieronder wordt verstaan en welke concrete acties er ondernomen kunnen worden. Dit wordt verder onderbouwd met illustrerende quotes van de respondenten. Daarnaast wordt per thema de verbinding gelegd met eerdere bevindingen uit ons onderzoek naar placemaking in Den Haag, om de aanbevelingen te bestendigen en om meer inzicht te bieden.

“ Placemaking is uiteindelijk een rondreizend circus op de lange termijn ”

1. Ontwikkel een langetermijnvisie

“ Wat is de langere termijnstrategie van de gemeente rondom placemaking? Dat wordt nog wel gemist. ”

vastgoedbeheerder

De wens voor het ontwikkelen van een langetermijnvisie en –strategie voor placemaking binnen de gemeente kwam als rode draad naar voren in de interviews. Welke plek heeft placemaking over tien jaar in de stad op gebied van beleid en praktijk? Waar werkt de stad naartoe? Hier zou de gemeente het voortouw in mogen nemen. Dit vraagt dan ook bestuurlijke aandacht en prioritering. Het is opvallend dat placemaking, en zelfs stadmaken, niet worden genoemd in het nieuwe Coalitieakkoord Den Haag 2022 – 2026.

Dat terwijl er een mooie verbinding te maken is tussen de benoemde thema’s in het akkoord (een schone, veilige en leefbare stad; een verantwoordelijke ontwikkeling van de stad; bestaanszekerheid en kansengelijkheid; duurzaamheid; basis op orde) en placemaking.

Hier ligt een kans op placemaking meer in te bedden in de plannen voor de stad.

Uit het eerdere onderzoek kwam verder naar voren dat goede netwerken een belangrijke factor zijn voor succesvolle placemaking. Netwerken opbouwen kost echter tijd en behoeft dus een langetermijnvisie. Relaties zijn de sleutel tot middelen.

“ Dat vind ik wel spannend, of die placemaking initiatieven daar over 10 jaar nog kunnen zijn. Want nu is het echt zoeken en ook wel voor partijen die actief zijn, nog steeds heel erg kantje boord om het rond te krijgen om betrokken te blijven. ”

vastgoedbeheerder

“ Hoe besteedt de gemeente opdrachten uit en verkoopt eigen maatschappelijk vastgoed? Wat is daarin de visie en hoe krijgt dat concreet handen en voeten? In de Binckhorst is nu veel maatschappelijk vastgoed verkocht, maar onder welke voorwaarden? En zijn die voorwaarden nodig? ”

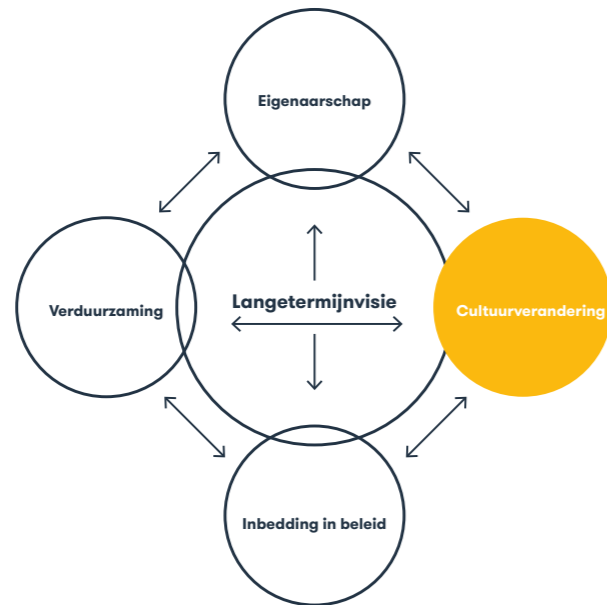
vastgoedbeheerder

To do's:

- Maak een placemakingstrategie voor op de lange termijn, koppel deze waar mogelijk aan bestaande plannen en activiteiten.
- Besteed aandacht aan het opbouwen en onderhouden van netwerken op de lange termijn.
- Creëer een visie op (het verkopen van) maatschappelijk vastgoed.

2. Placemaking vraagt om cultuurverandering

Een cultuurverandering binnen de gemeentelijke organisatie werd door elke respondent als belangrijke conditie gezien als het gaat om de inbedding van placemaking in de stad. Enerzijds kan er soepeler omgegaan worden met wet- en regelgeving om initiatieven de ruimte te geven om te groeien, anderzijds is het ook van belang om risico's te durven nemen. Benut de ruimte die er is, en vertrouw

in de netwerken in de stad. Als zij meer eigenaarschap ervaren, wordt een initiatief breder gedragen en kan placemaking naar een hoger niveau getild worden.

Een benodigde cultuurverandering kwam ook naar voren in het eerdere placemaking onderzoek. Zo ervaren initiatieven de verkoking binnen de gemeente als remmend en frustrerend, en de afstand tussen de systeem- en leefwereld creëert belemmeringen. Denk hierbij aan het bureaucratische karakter van de gemeentelijke organisatie dat snel schakelen tegenwerkt en de focus op concrete uitkomsten en resultaten wat niet altijd direct aan te tonen is voor initiatiefnemers.

“ Placemaking vraagt doen, maar de gemeente Den Haag en de stad Den Haag wordt nog veel ervaren als ‘praten over’ met weinig doorpakken. ”

vastgoedbeheerder

“ De gemeente moet vrijer omgaan met regelgeving en vergunningen. Het zit ‘m daarbij vooral in een cultuurverandering. Niet zozeer inzetten op het veranderen van regelgeving en vergunningen maar in de omgang daarmee van gemeenteprofessionals. ”

vastgoedontwerper

“ Hoe kijk je strategisch naar placemaking? Vanuit hier kan je middelen voor de lange termijn vrijmaken. Nu wordt er in placemaking geïnvesteerd en volgend jaar niet – zorg voor een strategie en kijk op lange termijn ernaar uit. ”

woningcorporatie professional

“ Placemaking vraagt vanuit de gemeente een interne cultuurverandering; richting minder denken in risico's, tussen afdelingen schakelen, openheid naar stad toe. Interessant hoe de afdeling economie zich vrijer en meedenkender opstelt dan de afdeling cultuur, waar projecten vaak ook onder vallen. ”

vastgoedbeheerder

To do's:

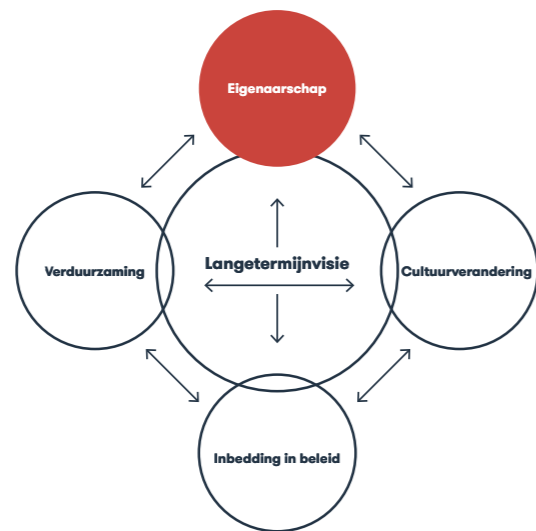
- Regel één centraal loket voor placemaking initiatieven, wat ook interne afstemming tussen gemeentelijke diensten mogelijk maakt.
- Neem als gemeente placemaking op in opdrachtomschrijvingen, om placemaking zo te stimuleren. Maak het onderdeel van hoe er aan gebiedsontwikkeling wordt gewerkt.
- Organiseer een club doeners binnen de gemeente die bijv. ook ervaring hebben met het betrekken van *unusual suspects* bij placemaking.
- Bepaal welke waarden belangrijk zijn (bijv. welke waarden wil je behouden in een wijk, om gentrificatie tegen te gaan).

3. Gedeeld eigenaarschap als randvoorwaarde voor succesvolle placemaking

“ Placemaking gaat over (informeel) eigenaarschap van verbetering woonwerk-, leefomgeving. Als het geen directe meerwaarde heeft voor mensen in de buurt is het geen placemaking. ”

gemeenteprofessional

Eigenaarschap kwam in de interviews naar voren als belangrijke factor voor succesvolle placemaking. Vaak wordt ervaren dat de gemeente placemaking initiatieven initieert en faciliteert, maar het kan hierdoor voorkomen dat andere initiatiefnemers geen ruimte voelen. Het is van belang om vertrouwen te creëren bij partijen die van Den Haag houden. Benader ze dan ook niet als klanten, maar als partners of mede-investeerders. Besteed daarnaast ook aandacht aan het gevoel van eigenaarschap van ambtenaren zelf, en natuurlijk de bewoners in de wijken. Door dit gedeelde eigenaarschap is de kans groter dat een initiatief zich duurzamer zal ontwikkelen. Als bijvoorbeeld projectontwikkelaars zich eigenaar voelen, hebben zij er ook baat bij om een placemaking in een gebied te bestendigen op de lange termijn.

Uit voorgaand onderzoek kwam naar voren dat er vaak meerdere partners betrokken zijn bij placemaking, van bewoners, tot gemeente, woningcorporaties, sociaal ondernemers en maatschappelijke instellingen. In deze samenwerking blijkt het contact met formele partijen, zoals de gemeente en woningcorporaties, niet altijd soepel te verlopen. Vaak heeft dit te maken met financiering en vergunningen. Om gedeeld eigenaarschap en sterke netwerken te stimuleren is het dan ook van belang om het verkrijgen van vergunningen en subsidies toegankelijker te maken. De kans op goede contacten en het bestendigen van initiatieven is zo groter.

“ Mensen maken er ook helemaal geen potje van, daar hebben ze helemaal geen belang bij. En zeker niet als je dat eigenaarschap hebt, dan heb je er helemaal geen belang bij om er een potje van te maken. ”

vastgoedontwerper

“ Dus je ziet nu wel voorbeelden komen waarvan het eigenaarschap naast verduurzaming ook een probleem oplost, namelijk het probleem dat het vaak gaat over plekken waar mensen zich niet echt verantwoordelijk voor voelen. En zo'n binnenplein, is het nou van HaagWonen of is het van stadsbeheer die het moet onderhouden? Dus dat eigenaarschap wordt dan anders. ”

gemeenteprofessional

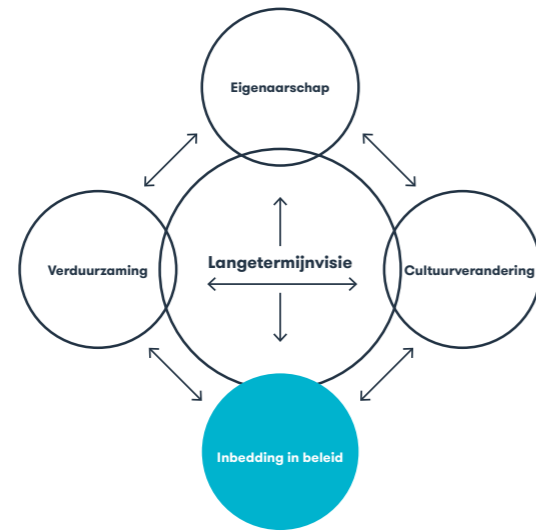
“ Ik zou het wel heel mooi vinden als over een aantal jaar het ambtelijk apparaat, van handhavers tot algemeen directeuren, placemaking zien en gebruiken en daarmee ook de ruimte en aandacht kunnen geven binnen hun eigen vakgebied. Dat het echt een integrale werkwijze is waar we ook trots op zijn en dat je op die manier kan zien dat ambtenaren zich ook een stukje placemaker voelen en eigenaarschap hebben kunnen nemen. ”

vastgoedbeheerder

To do's:

- Benader externe partijen niet als klanten, maar als partners of mede-investeerders – gedeeld eigenaarschap als randvoorwaarde.
- Benut bestaande netwerken in de stad.
- Maak huur-koop-, of erfpachtovereenkomsten mogelijk om eigenaarschap te faciliteren.
- Zorg voor een plaats of moment waar de dialoog kan plaatsvinden tussen initiatiefnemer en alle relevante diensten van de gemeente.

4. Zorg voor inbedding van placemaking in beleid

Om placemaking onderdeel te maken van gebiedsontwikkeling en andere domeinen binnen de gemeente, is inbedding in beleid van groot belang. Denk aan het maken van koppelingen met het Coalitieakkoord Den Haag 2022-2026, waar veel aandacht wordt besteed aan leefbare, schone en veilige wijken. Placemaking is een proces wat veel van deze doelstellingen zou kunnen helpen bewerkstelligen.

Volgens het coalitieakkoord moeten vraagstukken zoveel mogelijk gebiedsgericht worden aangepakt en is participatie geen keuze maar het uitgangspunt (p.7). Geheel in lijn met placemaking. Inbedding kan ook juist versimpeling betekenen, door regels en de hoeveelheid vergunningen te verminderen. Om het zo gemakkelijker te maken voor mensen om te placemaken.

In het eerdere onderzoek kwam inbedding in beleid ook naar voren, vooral gekoppeld aan de verduurzaming van initiatieven. Als placemaking meer geïntegreerd zou zijn in gemeentelijk beleid, is de kans groter dat initiatiefnemers meer zicht hebben op de bestending van hun initiatief. Daarnaast werd de hoeveelheid vergunningen die soms nodig zijn als belemmerend gezien. 'Ontregelen' of een parapluvergunning zouden placemaking dus ook kunnen faciliteren.

“ Het is belangrijk om bewustzijn te creëren dat de gemeente een verantwoordelijkheid heeft voor een prettige, leefbare stad. ”

stadmaker

“ Placemaking landde niet meteen binnen de gemeente, maar door focus op duurzaamheid is het gemakkelijker koppelen. In de volgende collegeperiode komt meer focus voor leefbaarheid dat biedt ook kansen en mogelijkheden. ”

gemeenteprofessional

“ Eigenlijk zou je een houding moeten hebben, ook bij de afdeling Vergunningen en Handhaving, een soort gedoogcultuur voor placemaking en goede initiatieven uit de buurt. ”

beleidsmedewerker

“ Het is belangrijk om de waardecreatie van placemaking te kunnen expliciteren. Dat is nodig om placemaking te kunnen behouden. Dit voorkomt dat het een 'marketingdingetje' wordt, een festivalletje. ”

gemeenteprofessional

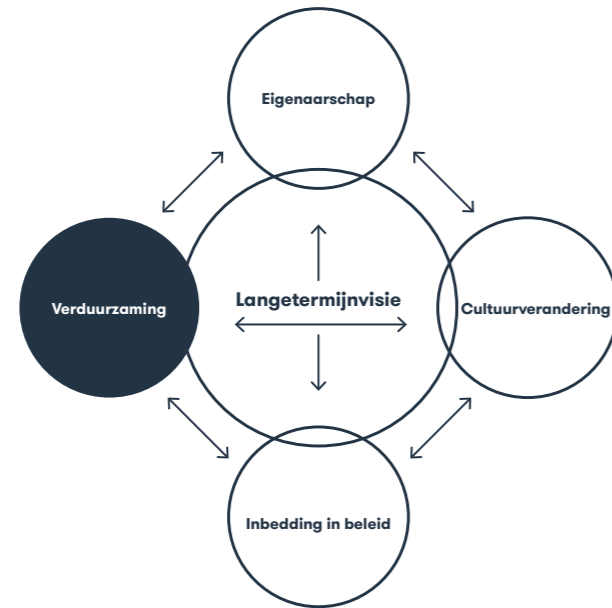
To do's:

- Overweeg een parapluvergunning beschikbaar te stellen.
- Leg placemaking vast in doelstellingen, met kwantitatieve en kwalitatieve indicatoren die betrekking hebben op brede welvaart. Vraag initiatieven ook op die manier hun waarde in kaart te brengen.
- Koppel placemaking aan bestaande beleidsplannen en -programma's.
- Ga ruimer om met regels en kijk waar het mogelijk is om te gedogen.

5. Maak afspraken over de vorm en mogelijkheden van verduurzaming

“ Placemaking is uiteindelijk een rondreizend circus op de lange termijn. ”

vastgoedontwerper

Verduurzaming raakt aan de eerdergenoemde langetermijnvisie, maar wordt hier concreter beoogd. Namelijk hoe we ervoor kunnen zorgen dat placemaking initiatieven

niet telkens moeten strijden voor hun bestaanszekerheid. De knelpunten als het gaat om duurzaamheid zijn: het bestendigen van initiatieven rond financiën, netwerken en inbedding in bestaande structuren.

Wat betreft financiën, zou kunnen worden gedacht aan de inrichting van een stadmakersfonds. Zo'n fonds waarin meerdere partijen bijdragen, zou initiatieven meer financiële zekerheid kunnen geven en kunnen fungeren als een duidelijk informatiepunt rond financiële ondersteuning. De gemeente zou hier ook een rol in kunnen spelen. In ons eerdere onderzoek kwam namelijk naar voren dat initiatieven voornamelijk naar de gemeente kijken voor financiering, en dus het bestendigen van hun initiatieven. De rol die de gemeente voor zichzelf ziet, is voornamelijk de rol van verbinder. Deze

percepties lijken dus niet op elkaar aan te sluiten. Ga dus na als gemeentelijke organisatie welke rol het beste aansluit op de behoeften van placemaking initiatieven.

Verduurzaming sluit tijdelijkheid niet uit. Zo kunnen locaties tijdelijk zijn om een plek tot leven te brengen, om vervolgens ergens anders in de wijk voortgezet te worden. Het is hierbij wel van belang dat het netwerk van betrokkenen dat is gecreëerd in stand blijft. Hier zou de gemeente ook een rol kunnen spelen, onder andere om open en toegankelijke netwerken te creëren en garanderen in wijken van waaruit deze placemaking initiatieven kunnen ontstaan en duurzaam aanwezig blijven in de wijk. Dit komt uit terug in het onderzoek naar samenwerking.

“ Door de tijdelijkheid gaan mensen niet op lange termijn investeren of dingen opknappen waardoor het suboptimaal is. En als je zekerheid kan geven van ‘We kunnen hier nog 10 jaar of langer blijven’, dan helpt dat. ”

gemeenteprofessional

“ Het is belangrijk om aan de voorkant al afspraken te maken over verduurzaming. Bijvoorbeeld met een initiatief afspreken dat na twee jaar een evaluatie volgt, en bij succes en gedragen door bewoners en andere partners, verlenging mogelijk is tot vijf jaar. ”

beleidsmedewerker

To do's:

- Verken de mogelijkheden van een Haags stadmakersfonds.
- Creëer een parapluvergunning om bureaucratische struikelblokken tegen te gaan.
- Maak een placemaking strategie, ook op tijdelijkheid. Kunnen sommige tijdelijke plekken bijv. wel verplaatst worden naar andere tijdelijke plotten? Ontwikkel organisch, maar wel met een einddoel voor ogen.
- Breng de keten in kaart van de ontwikkelingen en doelen die je wilt behalen als gemeente.
- Selecteer partners met het oog op het idee dat plekken zorg vragen op de lange termijn.
- Omarm bestaande, spontane ontwikkelingen en ondersteun deze.
- Haak aan bij de netwerken van stadsdelen.

Placemaking in verhouding tot aangrenzend beleid

In aanvulling op bovenstaande punten, is het van belang om intern duidelijk te maken wat de meerwaarde van placemaking is ten opzichte van andere gemeentelijke initiatieven. Dit is nodig voor de inbedding van en het creëren van draagvlak voor placemaking. Op dit moment is lang niet altijd duidelijk wat de verschillen zijn tussen begrippen als placemaking, gebiedsgericht werken en stadmaken. Onderstaand een poging om hierin meer duidelijkheid te geven.

De drie kernelementen van placemaking zijn als volgt gedefinieerd in ons onderzoek:

Transformatie: placemaking heeft als doel om de (openbare) ruimte te veranderen. Denk aan de transformatie van plein tot park, maar ook muurschilderingen of tijdelijke, experimentele interventies in de openbare ruimte kunnen hiertoe behoren.

Thuisgevoel: door placemaking krijgen mensen een sterkere band met de plek en met elkaar. In bredere zin gaat het om het creëren van een 'gevoel van plek'. Dit is bijvoorbeeld meestal niet het geval op een lege parkeerplaats, maar waarschijnlijk wel als er door bewoners gezamenlijk een bankje op straat wordt geplaatst waar buurtbewoners kunnen samenkomen.

Betrokkenheid: plekken worden gemaakt rondom mensen, niet andersom. Gebruikers van de plek zijn dan ook betrokken bij de verandering, en alleen al daardoor kunnen ze een sterkere band met hun omgeving en een gevoel van plek krijgen.

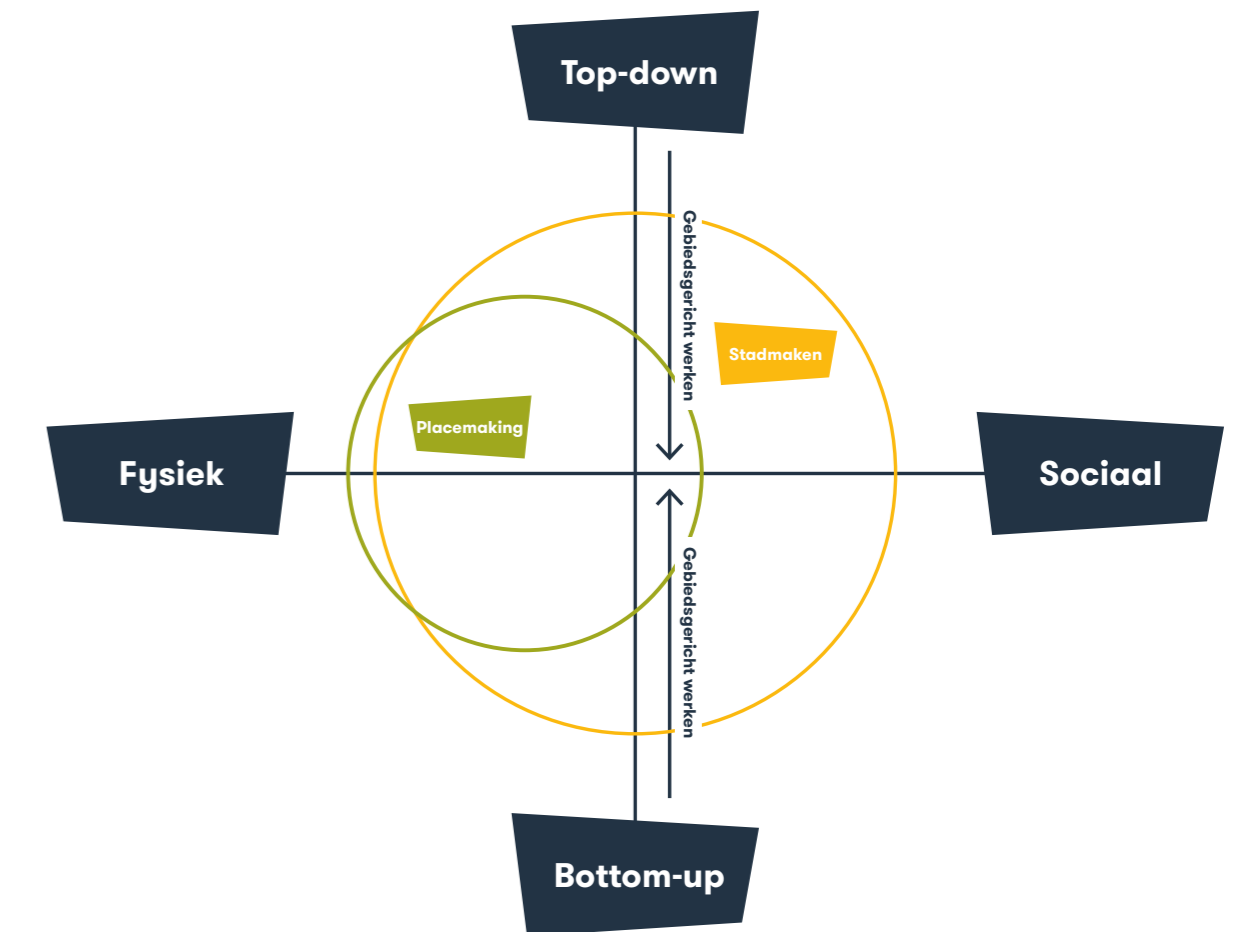
Maar hoe verhoudt placemaking zich tot stadmaken en gebiedsgericht werken?

Om dit onderscheid te verduidelijken zijn de drie vormen in de figuur op de volgende pagina weergegeven met een korte informatieve tekst per begrip.

Gebiedsgericht werken is een methode om bewoners en stakeholders te betrekken bij de omgeving. Dit kan zowel op fysieke als sociale thema's.

Placemaking is bewust als kleinere cirkel getekend, als onderdeel van stadmaken. Het gaat bij placemaking niet over de hele stad maar over een specifieke plek, met daarbij de focus op de fysieke omgeving. Op het moment dat die fysieke omgeving in positieve zin verandert en/of er sprake is van thuisgevoel en betrokkenheid, heeft placemaking ook sociale gevolgen voor de omgeving. De primaire focus is echter fysiek. Placemaking kan bottom-up maar ook top-down geïnitieerd worden.

Stadmaken gaat over fysieke en sociale activiteiten, met een accent op sociale activiteiten, die in co-creatie met verschillende partijen tot stand komt. Het gaat om het veranderen van de omgeving, met de omgeving.

COLOFON

©2023 De Haagse Hogeschool
De Haagse Hogeschool
Johanna Westerdijkplein 75
2521 EN Den Haag
www.haagsehogeschool.nl

Publicatie: Januari 2023
Auteurs: Naomi Rommens, Stefanie Schuddebeurs, Bernell Herder, Stephan van Berkel, Katja Rusinovic
Vormgeving: Jargo Design
Foto credits: ANNA Vastgoed en Cultuur, Kijklab, Groene Matties, Bincks Groen, Fonds1818

Voor meer informatie over dit onderzoek naar placemaking, zie www.haagsestadmakers.nl en www.haagsehogeschool.nl

 ERASMUS UNIVERSITEIT ROTTERDAM

DE HAAGSE
HOGESCHOOL

